

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 09.10.2022
Published/Yayınlanma 30.11.2022
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Kılık, A. (2022). “Kömürle Karalamalar” ve “Yaban” eserlerinde köy olgusu. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(89), 2210-2217.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3344>

Dr. Öğr. Üyesi Aybike KILIK
<https://orcid.org/0000-0002-7391-807X>

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi/ Leh Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara / TÜRKİYE

“KÖMÜRLE KARALAMALAR” VE “YABAN” ESERLERİNDE KÖY OLGUSU THE VILLAGE IN THE WORKS TITLED “CHARCOAL SKETCHES” AND “THE WILD”

ÖZET

Henryk Sienkiewicz (1846-1916) yaşamı boyunca vatanının özgürlüğünü görememiş bir yazardır. Özgürlüğe kavuşmak için işgal güçlerine karşı topyekün ayaklanmayı ve onlarla silahlı mücadeleyi öğütleyen Romantizm döneminde eserler vermiş atalarının çağrıları, ülkeyi içinde bulunduğu çıkmazdan kurtaramamıştır. Romantizm döneminde iki büyük ayaklanma yaşanmış fakat bu ayaklanmalar hezimetle sonuçlanmıştır. Bu ayaklanmaların ikincisi olan 1863 Ocak Ayaklanması'nın ardından Romantizm dönemi sonlanmış ve Pozitivizm dönemi başlamıştır. Bu dönemde eserler veren yazarlar, kendilerinden önceki kuşağın öğütlerinden farklı bir söylem benimsemişlerdir. Onlara göre vatanı özgürlüğe kavuşturmanın tek yolu toplumu eğitmek ve bilinçlendirmektir. Bu yüzden öykülerinde toplumun eksik ya da olumsuz yönlerine yer vererek, insanları eğitime amacı gütmüşlerdir. Sienkiewicz, Kömürle Karalamalar adlı öyküsünde yıllar boyunca ihmal edilerek cehaletle yüz yüze bırakılan ve ulusal konularda duyarsızlaşan köylüleri anlatır. Kurtuluş mücadelesinde benzer bir duyarsızlığı Yakup Kadri Karaosmanoğlu da Yaban adlı eserinde işlemiştir. Bu çalışmada iki eser arasındaki benzerliklere değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sienkiewicz, Karaosmanoğlu, Köy, Pozitivizm, Polonya, Yaban.

ABSTRACT

Henryk Sienkiewicz is a writer who did not see the freedom of his homeland during his lifetime. The call of his ancestors, who produced works during the Romanticism period, which advised a total uprising against the occupying forces and an armed struggle with them, could not save the contry from the deadlock it was in. During the Romantic period, there were two major uprisings, but these riots ended in defeat. After the second of these uprisings (January 1863), the Romanticism period ended and the Positivism period began. Writers who produced works in this period took on a different discourse from the advice of the previous generation. According to them, the only way to liberate the homeland is to educate and raise awareness of society. Therefore, they aimed to educate people by including the deficient or negative aspects of society in their stories. Sienkiewicz, in “Charcoal Sketches”, tells the story about the villagers who have been neglected for years and left to ignorance and become insensitive to national issues. Yakup Kadri Karaosmanoğlu referred to a similar insensitivity to the liberation struggle in his work named Wild. In this study, the similarities between the two works will be mentioned.

Keywords: Sienkiewicz, Kaosmanoglu, Village, Positivism, Poland, Wild.

1. GİRİŞ

On sekizinci yüzyılın sonlarında Rusya, Prusya ve Avusturya tarafından bölünen ve 1918 yılına kadar siyasi bir varlık gösteremeyen Polonya’da gerek kent soylular, gerek aristokrasi, köylülere karşı mesafeli davranmış, onları cehalet ve yoksullukla yüz yüze bırakıp kaderlerine terk etmişlerdir. Pozitivizm yıllarında kölelik kanunu kaldırılrsa da köylüler üst sınıf tarafından ezilip ve hor görülmeye devam etmişlerdir. Osmanlı Devleti’nde ise yüzyıllar boyunca köylülük ve Türklük kavramı görmezden gelinmiştir. Bunun altında yatan en büyük sebep de kuşkusuz Osmanlı’nın çok büyük ve çok uluslu bir devlet olmasıdır. Osmanlı’da köylülüğün mülksüzleştirilmesi meselesiyle çeşitli dönemlerde karşılaşmaktayız. Nüfus artışı, ağır vergi yükleri, Celali İsyancıları, toprak düzeninin

bozulmasından kaynaklanan etkenler, ağa baskısı, vb. nedenlerle birlikte mülksüzleşme yayılmış ve köylüler yoksulluğa mahkum olmuştur.

2. “KÖMÜRLE KARALAMALAR” – HENRYK SIENKIEWICZ

Polonya’da Pozitivizm Batı Avrupa’dan farklı bir biçimde seyrediyordu. Polonyalılar için Pozitivizm daha çok toplumsal ve siyasal bir hareket olarak görülüyordu (Yüce, 2002, s.211). Köylerle yaşanan olaylara değinen konular, Realist yazarların en sevdiği konular arasında yer almaktaydı.

1864 yılında köylülerin kölelik sisteminden kurtulmasıyla birlikte köy yaşantısı aydın çevre ve üst sınıflar tarafından kollanması gereken, önemli bir toplumsal problem olarak işlenmeye başlamıştır (Łoboz & Zabski, 2008, s.169). Sienkiewicz’in bu dönemde yazdığı “Kömürle Karalamalar” da (Szkice Węglem) bu konuya dikkat çekmektedir.

Olay örgüsü 19. yüzyılın ikinci yarısında Rus hakimiyetindeki topraklarda bulunan Barania Głowa köyünde gelişir. Sienkiewicz o dönemlerde Amerika’da bulunmasına rağmen, ülkesinin problemlerine uzak kalmamıştır. Özellikle köylünün sıkıntıları ilgisini çekmiş ve “Kömürle Karalamalar” adlı öyküsünde bu sıkıntıları kaleme almıştır. Köylünün cehaleti sonucu kötü muamelelere maruz kalışını anlatırken, kölelik sisteminden kurtulmasına rağmen özgürlüğüne kavuşamadığını, hala bir takım kalıplardan sıyrılamadığını ve bütün korkularını da gözler önüne serer. Yazar, köylünün acizliğinden ve cahilliğinden, yıllar boyu kendisini köle olarak kullanmış entelektüel, kent soylu, ruhban sınıfının oluşturduğu üst tabakayı sorumlu tutar.

Öyküde bölge belediyesinin önde gelenlerince planlanan komplo, Rzepa ailesinin büyük bir trajedi yaşamasına yol açar. Burada öne çıkan kişi katip Zołzikiewicz’tir. Okuma yazma bilmeyen köylüler arasında şehirde eğitim görmüş kişiyi oynar. Aslında topu topu birkaç sınıf bitirmiştir. Marysia Rzepowa’ya göz koyan katip Zołzikiewicz, O’nu elde etmek için haince bir plan yapar. Kaymakamla işbirliği yaparlar ve kocası Rzepa’yı askere yollamak için cahilliğinden de faydalanarak tuzak kurarlar. Bir gün meyhanede başkan ve yardımcısı Rzepa’ya sarhoş olana kadar içki içirirler. Zołzikiewicz de onun sarhoşluğundan faydalanarak sözleşme imzalatır. Okuma yazma bilmeyen Rzepa’yı kandırır ve ona sözleşmenin orman arazisiyle ilgili olduğunu, bu arazinin köylüler arasında paylaşılacağını, onun payına düşen kısmı için de devletin 50 ruble vereceğini söyler. Sarhoş olan Rzepa sözleşmeyi imzalar ve hemen ardından sızıp kalır. Ertesi gün uyandıktan sonra meyhanenin sahibinden imzaladığı sözleşmede başkanın oğlu yerine kendisinin orduya katılacağını yazdığını öğrenir. Bunun üzerine karısını da yanına alarak duruma itiraz etmeye gider. Rzepalar’ın davası yerel mahkemeye taşınır. Ancak bu merci de Zołzikiewicz, kaymakam ve onlardan farkı olmayan insanlardan oluşmaktadır. Sonuç olarak, ummadığı bir durumla karşı karşıya kalır. İki gün hapis cezasına çarptırılır, ayrıca vergi ödemeye mecbur bırakılır. Kocasını kurtarmak isteyen Rzepowa, tavsiye almak üzere rahibe gider. Rahip burada duyarsız bir kişi olarak karşımıza çıkar. Bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın zihniyetiyle kadının sıkıntılarını kayıtsız kalır. Kadının başına gelen şanssızlığı Tanrı’nın verdiği bir ceza olarak görür ve genç kadına bol bol dua etmesinden başka bir tavsiyede bulunmaz.

-Ah! Tavsiye, efendim, sizden tavsiye almaya geldim.

-İyi yapmışsınız evladım – rahat bir şekilde cevap verir rahip Czyżyk. – Ama size sadece tek bir tavsiyem var. O da bütün sıkıntılarınız için Tanrı’ya sığınmak. Tanrı kendisine inananları acıyla sunar. [...] Ama Tanrı ne yaptığını bilir ve inananlarına hak ettiklerini verir. Kocanızın başına gelen bu talihsizliği de içki içerek işlediği günahlar için Tanrı’nın bir cezası olarak görün ve O’nu hayattayken cezalandırdığı için Tanrı’ya şükredin, belki öldükten sonra O’nu bağışlar (Sienkiewicz, 1992, s.128).

Çaresiz kadın köyün ağası eski başkan Bay Skorabiewski’ye gitmeye karar. O’ndan yardım ister ancak artık köyün meseleleriyle ilgilenmeyeceğine dair söz kendi kendine söz verdiğini, dolayısıyla kendisine yardım edemeyeceğini söyler. Rzepowa devlet dairelerinde destek bulacağını umarak kente iner. Girdiği kocaman binanın labirentlerinde kaybolan kadın, sonunda amirin yerini bulur ve kapının önünde uzun süre kendisini bekler. Nihayet amir kapıdan çıkar. Ancak çok acelesi vardır ve etrafını insanlar kuşatmıştır. Kendisine seslenir ancak sesini duymaz. Kadın kendini yere atar ve amirin önünü keser.

-Sayın ami...

Devam edemedi. Öyle korkmuştu ki sesi boğazında düğümlendi, dili tutulmuştu.

-Ne var?

-Ah! Ah! Tavs! Tavs! Asker...

-Ne oldu? Sizi askere mi çağırıyorlar? Ne? –diye sordu amir.

Soylular amirin keyfini korumak için hep bir ağızdan güldüler, ama amir yanındakilere döndü:

-Lütfen! Lütfen sessizlik!

Sonra sabırsızca Rzepowa'ya döndü:

-Çabuk olun! Ne var? Hiç vaktim yok.

Fakat Rzepowa adamların gülüşünden sonra aklındakileri unuttu ve alakasız şeyler söylemeye başladı: "Burak! Rzepa! Rzepa! Burak, ah!

-Sarhoş olmalı! – dedi adamlardan biri.

-Dilini evde unutmuş – diye ekledi öteki.

-Ne istiyorsunuz? – amir daha da sabırsızca tekrar etti. –Sarhoş musunuz, nedir?

-Ah Yüce İsa! Meryem! – Rzepowa son fırsatının da elinden kaçtığını düşünerek haykırdı. – Sayın ami...

Ancak amir çok meşguldü, çünkü kayıtlar başlamıştı ve işi çoktu, ayrıca düzenleme sorumluluğu kendisine ait olan Osłowice'deki baloya katılması gerekiyordu. Neticede kadınla daha fazla laflayamazdı. Elini salladı ve seslendi.

-Ah! Votka! Votka! Genç ve güzel kadın! [...] Ayılınca derdini muhtarlığa anlat, onlar da bana anlatır (Sienkiewicz, 1992, s.144-145).

Beklediği ilgiyi göremeyen ve derdini anlatamayan Rzepowa kendini çaresiz ve aşağılanmış hisseder. Köyüne geri dönerken fırtına kopar. Köyde yaşayan Yahudi Herszek yoldan arabayla geçerken genç kadına acır ve onu yanına alır. Bu macerasının ardından Rzepowa ağır bir şekilde hastalanır. İyileştikten sonra tavsiye almak üzere meyhane sahibi Szmul'un yanına gider. O da ne yapıp edip, Zołzikiewicz'in gönlünü hoş tutması gerektiğini, kocasını kurtarmak için gerekli evrakların onun elinde olduğunu söyler. Bunun üzerine Rzepowa, Zołzikiewicz'in evine gider ve geceyi onun evinde geçirir. Sabah evine giden kadın kocasının kendisini beklediğini görür. Ağlayarak her şeyi kendisini kurtarmak için yaptığını anlatır. Ancak Wawrzon çok öfkelenir ve önce karısını öldürür, ardından mahkeme binasını ateşe verir.

Bu öyküde gördüğümüz tabloya göre köylü sadece Rus Hükümeti'nin değil, Polonyalı memurların, toprak sahiplerinin, ruhban sınıfının da kurbanıdır. Köy insanları çok umutsuz ve tehlikeli bir yaşam sürmektedir. Rusça, okuma-yazma ve hukuk kurallarını bilmemeleri adeta onların sonlarını hazırlar. Bütün bunlar Çar Hükümeti'nin ve köy katibinin cahil köylüyü elinde oyuncak etmesine yol açar.

Rzepa cahil, okuma yazma bilmeyen, saf bir kişilik olarak karşımıza çıkar. Üç dönüm arazisi vardır ve ailesinin geçimini ormanda çalışarak sağlar. Evlidir ve normalde askere alınma gibi bir durumu yoktur. Bir akşam içki masasında sarhoş olur ve okuma yazma bilmediği için kandırılmak suretiyle kendisine bir kağıt imzalatılır. Yazarın haince planları sonucu karısını bırakıp askere gitmek zorunda kalır. Karısı Rzepowa da kendisi gibi cahil, saf, okuma yazma bilmeyen bir köylüdür. Kocasına yürekten bağlıdır. Zołzikiewicz'in tehditlerine boyun eğmek istemez ve ailesinin huzurunu korumak için elinden geldiğince savaş verir. Yardım istediği insanlardan cevap alamaz. Cahilliği sonucu hatalar yapar ve hayal kırıklıkları yaşar. İyi niyeti suistimal edilir.

Zołzikiewicz kendi çıkarını düşünen, köylüyü kandıran, tehlikeli bir insandır. Çar iktidarına hizmet eder ve onlara güvenir. Köyün sözü geçen, büyük, önemli kişisidir. Köyün yönetimi ondan sorulur. Amirine bağlı değildir. Amiri de cahil bir köylüdür. (O zamanlar bu görevi yapan insanlardan böyle bir özellik aranmamaktaydı.) Cahil olduğu için de yanında çalışan katibinden saygı görmez.

-Muhtar benim için nedir ki? Köylü işte! Köylünün ağzına bal çal... Köylü her zaman köylü olacaktır (Sienkiewicz, 1992, s.75).

Zożikiewicz Ocak Ayaklanması zamanında genç bir delikanlıyken esir düşer ve casusluk yapar. Etrafındaki insanları çok iyi tanır. Ayaklanmaya kimlerin katıldığını, kimlerin bağlantısı olduğunu bilir. İnsanlara tehdit savurmaktan ve onları ihbar etmekten keyif alır. Kendini aydın olarak gören bu sözde eğitilmiş insan, köylüleri aptal yerine koyar. Onların cahilliğinden faydalanır.

-[...] Rzepa'yı askere çağırılması için listeye yazın.

-Ama O evli ve bir yaşında oğlu var.[...]

-Bundan size ne? Siz yirmi yaşındaki oğlunuza bakın. Bu durumla o yüzleşmek zorunda kalacak.

-Bunu biliyorum ama onu göndermem. Başka türlü mümkün değilse, para veririm.

-Ah! Sanki o kadar zenginsin...

-Bir köşede biraz param var, çok değil ama belki bunu engeller.

-Sekiz yüz ruble ödeyebilecek misin?[...] Eğitilmiş insanın basit insandan daha çok harcaması olur. Rzepa'yı senin oğlunun yerine kaydedersen, tasarruf etmiş olursunuz. Sekiz yüz ruble yolda bulunmuyor. [...] Muhtarlığınıza bu kadar güvenmeyin, sizin hakkınızda her şeyi bilmemelerine de. Benim bildiğimi bir bilseydiler... (Sienkiewicz, 1992, s.79-80-81).

1864 yılından beri köylüler kölelik yapmayı bıraksalar, kişiler özgürlüklerini kazansalar ve birçok hakka kavuşsalar da durumları daha iyiye gitmemiştir. Değişimden sonraki toplumsal koşullara ayak uyduramamışlardır. Yasal kuralları bilmedikleri için haklarını arayamamışlardır. Kendi kaderlerine terk edilmiş köylüler Çar yönetiminin ve başlarındaki idari yapının kurbanı olmuşlardır. Kitapta sözü geçen köyde halkın tüm meseleleriyle yazar, belediye başkanı ve belediye meclis üyesi ilgilenir. Bu kişiler köylülerin cahilliklerinden faydalanarak onları istedikleri gibi yönetirler.

Kaymakam Franciszek Burak köylülerin haklarını savunması gerektiği halde, Zożikiewicz'in haince planlarına kanar ve Onunla işbirliği yapar. Eğitilmiş köylüler arasında okuma-yazma biliyor olması, O'na sınırsız imkanlar sağlar. Hayata dair dar bir bakış açısına sahip olan köylüler, kendi çıkarları söz konusu değilse kimseye yardım etmeye yanaşmazlar. Yanaşmadıkları gibi kaderi ellerinde olan komşularına zarar verirler.

O dönemlerde Polonya'da yaşayan köylerde yerli halkın arasında Yahudiler de bulunmaktadır. Sienkiewicz buna örnek olarak Herszek ve Szmul'u gösterir. Herszek, Rzepowa yardım istemek için kente giderken O'nu arabasına almak istemez, ancak dönüşte fırtınaya yakalanan kadını zor durumda görünce O'na acır ve yardım etmek ister. Szmul ise Rzepowa'nın çaresizliğini görerek Zożikiewicz'e gitmesi için tavsiyede bulunur.

Toprak sahipleri ayrı bir sınıfta temsil eder. Bu sınıftakiler eski kölelerinin sorunlarını görmezden gelirler ve onların başlarına gelen şanssızlıklara kayıtsız kalırlar, hatta köylülerin eski düzende kendi hakimiyetlerindeyken durumlarının daha iyi olduğunu düşündükleri için onların başına gelen sorunlardan haz duyarlar. Rzepowa'nın Osłowice'den dönerken fırtınaya yakalandığı ve Bay Ościeszyński'nin arabasıyla oradan geçtiği sahneyi buna örnek verebiliriz:

Genç adam arabasıyla yanaştı ve haçın adlında duran tanımadığı kadını görüp O'na şöyle dedi:

-Bayan! Bayan! Oturun!

-Tanrı sizi koru...

-Ama yere, yere.

Ościeszyński herkesle dalga geçen, alaycı bir tipti. [...] Rzepowa'ya güldü ve yoluna devam etti (Sienkiewicz, 1992, s.147-148).

3. “YABAN” – YAKUP KADRI

Henryk Sienkiewicz gibi Yakup Kadri de, bir çöküş döneminin romancısıdır. Bu seçim onun kötümser dünya görüşüne uygun olmakla birlikte, o aynı zamanda yaşadığı dönemin tanıklığını üstlenir. Her bir romanı çöken Osmanlı Devleti’ni oluşturan bir kurumun yozlaşmasını ele alır. Böylece kurumları yozlaşan bir devletin çöküşü de kaçınılmaz olur (Enginün, 2002, s.257).

Osmanlı Devleti’nde de yüzyıllar boyunca köylülük ve Türklük kavramı görmezden gelinmiştir. “Osmanlı’da idare edenler Osmanlı sınıfını, idare olunan Türkler ise Türk sınıfını teşkil ediyorlardı. Bu iki sınıf birbirini sevmezdi. Osmanlı sınıfı, kendini millet-i hakime suretinde görür, idare ettiği Türklere ise millet-i mahkûme nazarıyla bakardı” (Gökalp, 1976, s.33).

Bunun altında yatan en büyük sebep de kuşkusuz Osmanlı’nın çok büyük ve çok uluslu bir devlet olmasıdır.

Yakup Kadri’nin eserinde de çok benzer konulara değinilmiştir. Cahil olan köylü kendinden daha güçlü olanın buyruğunda yaşamaktadır:

Bunlar, henüz bir sosyal yaratık haline bile girmemiştir. Ta yontulmamış taş devrindeki insanlar gibi yaşıyorlar. O vakitler de, kabilenin en güçlüsü, elinde bir ağaç baltayla sizin üstünüze yürür, ağzınızdan lokmanızı, ininizden karınızı alıp götürürdü ve bu, herkese tabii olaylar gibi sakınılmaz, önlenmez görünürdü (Karaosmanoğlu, 1983, s.72).

“Kömürle Karalamalar”da kendisinin köylüden çok üstün olduğunu düşünen Zolzikiewicz’in köyde gözüne kestirdiği bir kadını elde etme hakkını kendinde görmesi gibi, güç sahibi köy ağası da bu eserde her şeyi kendinde hak görmektedir:

Bizim köyde, bir Süleyman vardır. Mehmet Ali’den biraz sonra, o da civar köylerin birinden kız almıştı. İşte, bu kız temiz çıkmamış, Süleyman: Sana kim dokundu? diye sormuş. Kız, “Ağam demiş, küçükken tarlada oynaşıyorduk. Beni omuzlarımdan yakaladı. Altına aldı. Sıktı, sıktı. İşte ne olduysa o zaman oldu.”

Şeyh Yusuf adlı din adamı her sene köye gelmekte, köylülere dualar okumakta, giderken de onlardan irili ufaklı hediyeler almaktadır:

Şeyh Yusuf, benim yüzümden, bu yıl köyü çabuk terk etti. Fakat, giderken gördüm. Köylülerden aldığı hediyelerin yükü altında, hem kendisinin, hem eşeğinin beli bükülmek raddesine gelmişti. Her ikisi de, birbirinin ardı sıra, sendeleye sendeleye gidiyorlardı (Karaosmanoğlu, 1983, s.48).

Yakup Kadri “Yaban” adlı eserinde köy ve aydındaki bozulmayı işler. Köylünün çektiği sefaletten, cehaletten aydını sorumlu tutar:

Şimdi ne görüyorum? Anadolu... Düşmana akıl öğreten müftülerin, düşmana yol gösteren köy ağalarının, her gelen gasıpla bir olup komşusunun malını talan eden kasaba eşrafının, asker kaçağını koynunda saklayan zinacı kadınların, frengiden burnu çökmüş sahte sofuların, cami avlusunda oğlan kovalayan softaların türediği yer burasıdır.

[...]

Bunun nedeni, Türk aydını, gene sensin! Bu viran ülke ve yoksul insan kitlesi için ne yaptın? Yıllarca, yüzyıllarca onun kanını emdikten ve onu bir posa halinde katı toprak üstüne attuktan sonra, şimdi de gelip ondan tiksirmek hakkını kendinde buluyorsun.

Anadolu halkının bir ruhu vardı, nüfuz edemedin. Bir kafası vardı; aydınlatamadın. Bir vücudu vardı; besleyemedin. Üstünde yaşadığı bir toprak vardı! İşletemedin. Onu, hayvani duyguların, cehaletin, yoksulluğun ve kılığın elinde bıraktın. O, katı toprakla kuru göğün arasında bir yabani ot gibi bitti. Şimdi elinde orak, buraya hasada gelmişsin. Ne ektin ki, ne biçeceksin? Bu ısrırganları, bu kuru dikenleri mi? Tabii ayaklarına batacak. İşte her yanın yarılmış bir halde kanyon ve sen, acıdan yüzünü buruşturuyorsun. Öfkeden yumruklarını sıkıyorsun. Sana ıstırap veren bu şey, senin kendi eserindir, senin kendi eserindir (Karaosmanoğlu, 1983, s.110-111).

Olay örgüsü Kurtuluş Savaşı yıllarında geçmektedir. Eserde köylü ile aydın arasındaki derin uçuruma dikkat çekilmiştir. Savaşta tek kolunu kaybeden asker Ahmet Celal, hissettiği derin yalnızlık duygusu ve İstanbul’un işgali sonucu arkadaşı Mehmet Ali’nin Porsuk Nehri kenarında bulunan köyüne

yerleşmeye karar verir. Burada yaşadığı her olayı defterine not eden Ahmet Celal'in yaşadıklarına ve O'nun gözlemlerine tanık oluruz bu eserde.

Genç subay şehirden gazete getirterek coşkuyla ve merakla savaşı takip eder. Fırsat buldukça bu heyecanını köylülerle paylaşmaya ve onları bu konuda bilinçlendirmeye çalışır fakat bu konudaki duyarsızlıkları Ahmet Celal'i oldukça üzer ve daha da büyük bir yalnızlığa sürükler.

Köylülere göre Ahmet Celal bir yabandır. Konuşması, tavırları, giyimi, düşünceleri, duyarlılığı onların dünyalarının çok dışındadır. Ahmet Celal buraya, ruhunun derinliklerinde hissettiği acılardan kurtulmak için gelmiştir ancak tanık olduğu şeyler bunun olanaksız olduğunu gösterir. İlk günden beri köye uyum sağlamaya çalışsa da bunu beceremez. Mehmet Ali'ye göre bunun sebebi, her gün tıraş olması, sabah akşam dişlerini fırçalaması, saçlarını taraması ve geceleri kitap okumasıdır. Oysa bütün bu saydıkları O'nun için nefes alıp vermek kadar doğaldır. İlk defa Anadolu köylüsüyle karşı karşıya gelen Ahmet Celal, yoksulluk, cahillik ve pislik içinde yaşayan köylünün acınası halini görünce oldukça şaşırır.

Bu köyde herkes, Salih Ağa'nın buyruğu altındadır. Yıllarca emek verdiği eri Mehmet Ali bile yeri geldiğinde kendisine değil de köyün ağasına inanır. Gerek O'nun sözlerinin etkisiyle, gerek kendilerine garip gelen hal ve davranışları yüzünden Ahmet Celal'i kimse dinlemez. Ahmet Celal, köyde umduğu yakınlığı bir türlü bulamaz.

Evlerinde kaldığı Mehmet Ali'nin annesi Zeynep Kadın ve kardeşi İsmail, Ahmet Celal'in ilk zamanlar yakınlık kurabildiği insanlardır. Köydeki olumsuz havadan oldukça etkilenen genç subay bir gün hava almak için köyden uzaklaşır. Porsuk kenarında komşu köyden bir genç kıza rastlar. Bu genç kız kendi köyündeki çirkin kızlara ve kadınlara hiç benzememektedir. Ahmet Celal adeta büyülenir ve Emine'ye aşık olur. Ancak çok geçmeden Emine'nin İsmail'le evleneceğini haber alır. Köyde kendine başka bir ev bakmaya karar verir ve Mehmet Ali'nin evinden ayrılır.

Mustafa Kemal'in başlattığı Kurtuluş Savaşı'na yürekten inanan Ahmet Celal, bu heyecanını köylülerle paylaştığında hiçbirinin kendisiyle hem fikir olmadığını görür. Köy halkı bambaşka bir dünyada bambaşka şeylere inanmaktadır. Her yıl köye gelen Şeyh Yusuf'un zehirli ve insanların inançlarını sömüren düşünceleri köylüler için adeta ayet gibidir. Ahmet Celal, okumuş ve cahil insanlar arasındaki o derin uçuruma tüm çıplaklığıyla tanık olur. Anadolu'nun yüzyıllar boyunca ne denli ihmal edildiğini anlar.

Öte yandan, Anadolu'nun içlerine kadar ilerleyen Yunanlılar, köyleri yağmalayarak, ateşe vererek, insanlara işkence ederek yoluna devam ederler. Gelen düşmanlara karşı halkı uyarmaya çalışan Ahmet Celal'in söylediklerine kimse kulak asmaz. Hatta düşmanın köylere gelişine içten içe korkmalarına rağmen, maddi anlamda kazanç gözüyle bakarlar. Beklenen olur ve Yunanlılar köylere gelirler. Bu durumdan korkan köylülerin tümü bir yere saklanır. Köyde kimseye rastlayamayan Yunanlılar Ahmet Celal'in evine gelirler. Türk askerinin geleceğine ve büyük bir zafer kazanacağına yürekten inanan genç subay cesurca Yunanlıların karşısına dikilir. Köyün sakinleri bir süre sonra ortaya çıkarlar ve neleri var neleri yoksa paralarını ödeyecekleri umuduyla Yunan askerlerine yedirirler ancak hiçbir şey umdukları gibi olmaz. Askerler tek kuruş ödemeksizin Ankara'ya doğru yola çıkarlar. Birkaç gün geçtikten sonra kır gezintisinden dönen Ahmet Celal, köy meydanında düşman askerlerini görür. Düşman askerleri şiddetini gittikçe arttırarak köy halkına zulmetmeye başlar. Bir gün bütün ahaliyi köy meydanına toplarlar ve evleri birer birer ateşe verirler. Askerler Mehmet Ali'nin kız kardeşlerinden birini alı koymaya kalkarlar ve arbede yaşanır. Ahmet Celal bu arbedeyi fırsat bilip, Emine'yi yanına alır ve kaçmaya başlar. Askerler arkalarından ateş açarlar. İki de yaralanır. Buna rağmen kaçmayı başarırlar. Biraz dinlendikten sonra gitmeye karar verirler, ancak Emine hareket edemeyecek haldedir. Ahmet Celal defterine son satırları da ekleyip Emine'ye teslim eder ve oradan uzaklaşır.

Romanda en dikkat çekici konu, köylüyle aydın arasındaki uçurumdur. Bu kopukluk oldukça önemli noktalarda kendini gösterir. Köylüler Ahmet Celal'e hem köy dışından birisi olduğu için hem de bir takım alışkanlıklarından ötürü yabancı gözüyle bakarlar ve kendisine "Yaban" derler. Aynı durum Ahmet Celal için de geçerlidir aslında. Kendi dünyasından çok uzak olan köylülerin yaşayış tarzı genç subayı oldukça şaşırır:

Köylülük hayatımın bir türlü katlanamadığım ve hala halledemediğim en zor tarafı temizlik sorunudur. Burada suyu bulmak için her gün ta çaya kadar gitmek gerekiyor. Çayın suyu ise bir akar balçuktur [...] Hasat mevsimlerinden sonra haftalarca her nevi hububat aynı yalakta yıkanıp ayıklanır. Hatta çok kere, yenilecek şeylerin; çocuk bezleri, kirli don ve gömlekle bir arada çalkalandığı da olur. Bu pisliği onlara anlatmak bir türlü mümkün değildir (Karaosmanoğlu, 1983, s.25).

Sürmekte olan Kurtuluş Savaşı'na karşı duyduğu heyecan ve köylüleri bu konuda bilinçlendirme çabalarına karşı, onlardan da bir heyecan bekler Ahmet Celal:

Bir gün, bir öğle üstü idi. Kahvenin çardağı altında oturuyorduk. Bizim Mehmet Ali, Bekir Çavuş, Salih Ağa ve muhtar hep orada idiler. Bahis, harp üzerine ve onun akıbetlerine dairdi. Onlara İstanbul'un dört devletin askeri işgali altında olduğunu, İzmir'in ta Bursa'ya kadar Yunanlılar tarafından istila edildiğini, Adana'dan henüz Fransızların el çekmediğini, Urfa'da, Antep'te kanlı olaylar cereyan etmekte olduğunu haber veriyor ve her birinin yüzüne ayrı bir dikkatle bakıyordum. Hiçbirinde ne hayret, ne dehşet, ne de alelade bir alaka izine tesadüf etmedim (Karaosmanoğlu, 1983, s.26).

Anlatılanlara karşı kayıtsızlık, köylülerin Milli Mücadele'ye duydukları inançsızlık ve sadece kendi çıkarlarını düşünmeleri Ahmet Celal'i adeta yıkar:

-Efendi, tekrar savaş olacak mı? –Olmaktadır; dedim. İşitmediniz mi? Mustafa Kemal isminde bir büyük adam, bir büyük kumandan, İstanbul'dan çıktı, Anadolu'ya geçti. Erzurum'da Sivas'ta milleti başına topladı. [...] Şimdi, onun adamları taraf taraf Yunanlılarla, Fransızlarla dövüşüyor. Hepsi öyle kahraman kişiler ki... Ve destani kıssalarla onları heyecana getirmeye çalıştım. Çanakkale'de bulunmuş olan Mehmet Ali, Mustafa Kemal adını hatırlıyor. Ona göz ucuyla baktım. Başını yonttuğu söğüt dalından kaldırdı. Benden tarafa döndü: -Beyim, Allah vere de, bizi tekrar askere almasalar, dedi. Bu, benim köydeki en hüznü günüm oldu (Karaosmanoğlu, 1983, s.27).

Bu eserde Yakup Kadri gerçeği bütün çıplaklığıyla gösterir ve insanları bu yaşayışa mahkum eden aydını suçlar.

4. SONUÇ

İki eserde de köylüler savaşmak için geçerli nedenleri olmadığını düşünür ve askerden kaçmak isterler. Polonya o yıllarda Rus işgalindeyken, askere çağırılanlar da Rus ordusu için savaşmak zorundadır. Bağımsızlıkları için savaşan kendi orduları değildir söz konusu olan. Yabanda ise askere çağırılan köylüler, kendi topraklarını korumak için Mustafa Kemal'in komutasındaki orduda savaşmaktadırlar fakat köylü, ordunun başarılı olabileceğine inanmaz:

Birkaç gününü kasabada geçirmeğe giden muhtar, bir takım havadisler ve bir takım yeni fikirlerle döndü. [...] Ona göre Kemal Paşa'nın açtığı yol, çıkmaz bir yolmuş. Hem de çok tehlikeli imiş. Çıkmaz bir yolmuş, çünkü padişah kendisiyle beraber değilmiş. Padişah düşmanla çoktan barış yapmış. [...] Tehlikeli bir yolmuş. Çünkü... düşman yalnız İzmir'de çoğunup otururkeni Kemal Paşa'nın ettiklerine kızıp, daha ileriye varmış. Bursa'ya kadar gelmiş. Nihayet geçen gün, İnönü'ye dayanmış.

[...] Mehmet Ali mahçup mahçup bana yaklaşıyor. [...] Bana bir şeyler söylemek istiyor. Fakat nereden başlayacağını bilmiyor. Birden soruyor:

-Beyim bizi gene askere alacaklar mı?

-Olabilir.

-Nasıl olabilir, beyim? Bizi terhis etmediler mi?

-Etiler ama düşmanlarımız terhis filan dinlemiyor. Bak, şuracığa kadar geldiler. Gelip de senin evini, köyünü yakıp yıkarken, çoluk çocuğu dipçikle itip dürtelerken, bir köşede karı gibi büzülüp duracak mısın?

-Yok, beyim, buraya kadar geleceklere aklım ermez (Karaosmanoğlu, 1983, s.40-41-42).

Her iki eserde de söz konusu en büyük sıkıntı köylü ile aydın arasındaki derin uçurumdur. Köylü yıllarca ihmal edilmiş ve cehaletle yüz yüze bırakılmıştır. İki yazar da bu konuda aydın kesimi suçlamaktadır.

“Kömürle Karalamalar”da kendinden üstün sınıftaki kişiler karşısında, cehaletinden ötürü ezilen ve çeşitli oyunlara maruz kalan köylü tasvirine rastlamaktayız. Burada zor durumda kalmış köylüye karşı duyarsızlık çoğunlukla üst sınıftaki insanlarda görülmektedir. “Yaban”da ise sıkıntıya düşen köylüye aynı duyarsızlığı yine köylü gösterir. Zeynep Ana'nın toprağına el koyan Salih Ağa'nın yaptıkları karşısında sessiz kalmayı tercih ederler:

Bari gidip muhtarı göreyim, dedim. Fakat kendisine evde yok dedirtti. Yenilmez bir öfke ile dönerken, yolda imama rastladım.

-Ne dersin, İmam Efendi, şu Salih Ağa'nın ettiğine?

-Ne etmiş ki?

-Bizim zavallı Zeynep Kadının malına sahip çıkıyor.

İmam sustu. Başını önüne eğdi. Sakalını karıştırmaya başladı.

-Böyle olur m? Vallahi Kaymakamlığa, Mutasarrıflığa, icap ederse Valiye kadar giderim. Söyle ona. Gözünü açsın.

-Başüstüne; söylerim, diyor ve sıvışıyor (Karaosmanoğlu, 1983, s.63).

“Yaban”da da çok benzer konulara parmak basılmıştır. Köylüler okuma-yazma bilmezler ve cahillerdir. Milli Mücadele duygusundan da çok uzaktadırlar. Onlar için en önemli şey, hayvanlarının o sene iyi süt vermesi, ekinlerinin verimli olmasıdır. Olaylara “bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın” diye yaklaşırlar ve bunun bedelini de düşman askerleri köylerine vardığında tatsız bir şekilde öderler.

İki yazar da eserlerinde toplumsal konulara değinmiş, köylünün yıllar boyunca ihmal edilmek suretiyle ulusal bilinçten koparıldığına işaret ederek çöküşün ve hezimetin nedenlerini aramıştır.

KAYNAKÇA

Enginün, İ. (2002). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh.

Gökalp, Z. (1976). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Karaosmanoğlu, Y.K. (1983). *Bütün Eserleri-1*. İstanbul: İletişim.

Łoboz, M. & Żabski, T. (2008). *Pozytywizm*. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie.

Sienkiewicz, H. (1992). *Wybór Nowel i Opowiadań*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich-Wydawnictwo

Yüce, N. T. (2002). *Polonya Edebiyatı'nda Aydınlanma-Romantizm-Realizm*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.